

Sissejuhatus	9	Kristlike kangelaste arhetüüpe	84
1. Mis on müüt. Müüt pärimuses, kirjanduses ja loodusteadustes	10	Saatanliku või pahelise kangelase arhetüüpe	86
1.1. Mis on müüt?	10	Lugemiseks	88
1.2. Müüdi defineerimisest	11	Ülesandeid	89
1.3. Müüt ja loodusteadused	15	Lisamaterjale	90
1.4. Ulmekirjandus kui mütoloogia ja loodusteaduse sulam	17	6. Kreeka mütoloogia	91
Lugemiseks	21	6.1. Homerose eeposed	91
Ülesandeid	26	Kreeka müütide arhetüüpseid tegelasi	94
Lisamaterjale	27	6.2. Hesiodose teogoonia	96
2. Sumer ja Gilgames	29	Antiikmütoloogia jumalaid	100
2.1. Esimesed müüdid Lähis-Idas. Sumer ja Süüria	29	6.3. Prometheus	104
2.2. Sumeri loomismüüt	30	Lugemiseks	108
2.3. Kosmoloogilised müüdid Sumeris. Jumal Utu tööd ja teod	31	Ülesandeid	117
2.4. Enki müüdid	33	Lisamaterjale	117
2.5. Gilgames – igavene elu ja surm, elu mõte	35	7. Eesti mütoloogia I	119
Lugemiseks	40	7.1. Taara ja püha hiis eesti mütoloogias ja kirjanduses	119
Ülesandeid	42	7.2. Püha hiis	122
Lisamaterjale	43	7.3. Taara ja püha hiis kui keskne mütoloogiline kujund „Kalevipojas“	124
3. Veeputuse lugu. Sumerist Uue Testamendini	45	7.4. Olulised mütoloogilised tegelased eesti kirjanduses – libahunt ja vanapagan	128
3.1. Atrahasise müüt	45	Lugemiseks	133
3.2. Veeputuselugu Vanas Testamendis	47	Ülesandeid	135
3.3. Uue Testamendi mütoloogiline pööre	51	Lisamaterjale	136
Lugemiseks	55	8. Eesti mütoloogia II. Soome ja Eesti mütoloogia sünnilugu	137
Ülesandeid	57	8.1. Kristfrid Ganander ja Kristian Jaak Peterson	137
Lisamaterjale	58	8.2. Friedrich Robert Faehlmann	139
4. Zoroastrismi pärand. Zarathustrast üliinimeseni	59	8.3. „Kalevala“ ja Lönnrot	140
4.1. Zoroastrism muistses Iraanis	59	8.4. „Kalevipoeg“ ja Kreutzwald	144
4.2. Nietzsche, Zarathustra ja mütoloogia	62	Lugemiseks	147
4.3. Üliinimene kui uue riigipoliitika sümbol	65	Küsimusi ja ülesandeid	149
4.4. Hea ja kurja võitluse motiiv nüüdispoliitikas	68	Lisamaterjale	150
Lugemiseks	70	9. 20. sajandi poliitilised mütoloogiasüsteemid	151
Ülesandeid	74	9.1. Karl Marxi ja Charles Darwini pärand	151
Lisamaterjale	75	9.2. Marksistlik ja leninistlik mütoloogia Venemaal ja Nõukogude Liidus	153
5. Hea ja kurja võitlus mütoloogias ja rahvausundis. Kangelase võitlus koletisega	77	9.3. Fasistlikud ja rahvussotsialistlikud mütoloogiad Euroopas	157
5.1. Hetiidi pärimus	77	Lugemiseks	160
5.2. Kreeka printsess ja merekoletis	80	Ülesandeid	161
5.3. Püha Jüri ja lohemadu	81	Lisamaterjale	162
		Kasutatud kirjandus	163

- Pokrovski, Grigori 1963. Meteoriidi parameetrite arvestamine tema poolt moodustatud lehtri järgi. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Geoloogia Instituudi uurimused 11. Tallinn (vene keeles eesti- ja ingliskeelse resümeeaga): 61–71.
- 6.
- Raukas, Anto 1995. Kaali meteoriidikraatrid on palju vanemad kui arvati. –Eesti Loodus 46 (11–12): 351–353.
- 7.
- Raukas, Anto et al. 1995. On the age of meteorite craters at Kaali (Saaremaa Island, Estonia). – Proceedings of the Estonian Academy of Sciences. Geology 44 (3): 177–183.
- 8.
- Reinvaldt, Ivan A. 1933 Kaali järv –The Meteorite Craters on the Island of Ösel (Estonia). – Loodusuurijate Seltsi Aruanded 39: 183–202.
- 9.
- Tiirmaa, Reet 1994. Kaali meteoriit. Eesti Teaduste Akadeemia Geoloogia Instituut, Tallinn.
- 10.
- Veski, Siim et al. 2001. Ecological catastrophe in connection with the impact of the Kaali meteorite about 800-400 BC on the island of Saaremaa, Estonia. –Meteoritics & Planetary Science 36: 1367–1376.
- 11.
- Veski, Siim jt. 2002. Kaali meteoriidi vanus ja mõju looduskeskkonnale Saaremaa Piila raba turbaläbilõike uuringu põhjal. – Eesti Arheoloogia Ajakiri 6 (2): 3–20.

9. Kas mütoloogilisest mõtlemisest on võimalik loobuda loodusteadusliku mõtlemise kasuks? Põhjenda oma arvamust.
10. Kas puhtalt mõõtmisandmetel tuginev loodusteaduslik maailmapilt vastab meie peamistele küsimustele maailma olemuse kohta? Põhjenda oma arvamust.
11. Joonistage või kirjutage ise või paaristööna oma nägemus Suurest Paugust.
12. Milliseid mütoloogilisi motiive sisaldavaid ulmefilme või ulmeraamatuid oskad nimetada?
13. Nimeta eesti ulmekirjanikke. Iseseisev töö: vali välja üks eesti ulmekirjanik ja tutvusta tema loomingut. Esita töö Powerpointi ettekandena.
14. Uuri järele, milline seos on Tolkieni teostel eri rahvaste mütoloogiaga.
15. Kommenteeri seisukohta, et romaanisarja „Sõrmuste isand” teosed ja nende põhjal tehtud filmid on valed, sest seal kajastuv ei ole reaalselt/päriselt võimalik.
16. Leia tekstist müüdi ja kaasaja loodusteaduse kokkupuutepunkte.
17. Miks peab Tolkien inimesi „progressiivseteks ahvideks”? Põhjenda.
18. Analüüsi peatüki lõpus olevate lugemistekstide ja raadio- saate „Kaali lugu” (vt lisamaterjale) põhjal, kuidas võivad omavahel põimuda mütoloogia, ilukirjandus ja teaduslikud seletused. Miks on võimatu selgitada mõne ajaloolise sündmuse tausta ainult mütoloogia vahendusel?

Ülesandeid

- Selgita mõisteid:
 - arhetüüp
 - arhitekst
 - motiiv
 - eepos
 - kunsteepos
 - travestia
- Arutlege klassis, miks on müüti raske defineerida.
- Uuri, millised on eri rahvaste loomismüüdid. Arutlege klassis, milliseid sarnasid motiive võib leida erinevate rahvaste müütidest. Miks need korduvad?
- Nimetage teadusi, mis uurivad ja seletavad müüte. Mis võiks olla nende eesmärgid?
- Miks võib muistseid teadlasi pidada müüdiloojateks?
- Kirjuta argimütoloogiline veste mõnest oma köögis leiduvast esemest. Püüa siduda teema nii eesti kui ka teiste mütoloogiatega, sh nüüdisaegsetega.
- Koosta võrdlev tabel müüdi, muinasjutu ja muistendi sarnasustest ning erinevustest.
- Mille poolest erineb kunstmuinasjutt muinasjutust? Kas kunstmuinasjutt võib leida mütoloogilisi motiive? Põhjenda oma arvamust.

Lisamaterjale

Anzori Barkalaja „Müüdi iseloomust maailma kirjeldamise viisina: väike võsaraiumine handi mütoloogia maastikel”, internetiajakiri Kirikiri, 18.8.2004. ▶

Ülo Siimers „Päike, kuu ja tähistaevas tšuktši mütoloogias ning taevakehade seostest ohverdamistega”, internetiajakiri Folklore, nr 30.

Raadioaade „Eesti lugu”, VII, Kaali lugu. ▶

Kiilkiri on Mesopotaamiast pärinev, arvatavasti maailma vanim kirjasüsteem. Tegemist on mõistemärkidega, mis vajutati pehmesse savisse. Nii ongi sumeri pärimus jõudnud meieni savitahvlitel.

Pildil katkend Gilgameshi V tahvlist.

2. Sumer ja Gilgames

2.1. Esimesed müüdid Lähis-Idas.

Sumer ja Süüria

Maailma ajaloos esimesed teadaolevad müüdid pärinevad Mesopotaamia aladelt muistsest Sumerist, mis asus praeguse Lõuna-Iraagi territooriumil. Tekstid on savitahvlitel ja pärit u aastast 2500 eKr. Kasutatud on **kiilkirja**, mis on ühtlasi ka maailmas esimene teadaolev kirjasüsteem. Umbkaudu sama vanad kiilkirjas müüditekstid on leitud nüüdse Süüria aladel asunud Ebla linnast. Sumeri keel oli sarnaselt soomeugri keeltega aglutineeriv keel¹. Süüria aladel räägiti hoopis semiidi keelte hulka kuulunud teistsuguseid muistseid keeli. Sumeri aladelt leitud müüdid on kirja pandud sumeri keeles. Eblas aga kasutati juba siis oma enda keelt, kuid lisati sumeri sõnu ja ka sealse mütolooa tuntumaid motiive.

Niisiis olid üksteisest sadade ja isegi tuhandete kilomeetrite kaugusel asunud kultuurid juba 4500 aastat tagasi omavahel kontaktis ja kasutasid laenudena üksteise kirjandus- ja müüdimotiive. Siit näeme, et kultuurid ei ole maailma ajaloos kunagi arenenud isoleeritult. Nii Eesti, Kreeka, Sumeri, India kui ka ükskõik mis piirkonna kirjandus ja folkloor ei ole tekkinud ainult ühes kohas, vaid naabrid on üksteisele pidevalt materjali laenanud.

¹ Aglutinatsioon on sõnavormide moodustumisviis morfeemide liitmise teel, näiteks tüvedele liiteid lisades.